

БЕКІТЕМІН

Теміртау қаласы ББ «№ 9 лицейі» КММ
директоры Ш. Ескендірова

« 01 » 09 2026/2027 ж

**БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРҒА
ҚАТЫСТЫ ЖӘБІРЛЕУ (БУЛЛИНГ) БЕЛГІЛЕРІНЕ
ДЕРЕУ ДЕН ҚОЮ АЛГОРИТМІ**

Егер сіз қақтығыстың, жәбірлеудің (буллингтің) куәгері болсаңыз, онда мына әрекеттерді жасауыңыз қажет:

1. Жағдайдың қатысушылар және сіз үшін қаншалық қауіпті екенін бағалау.
2. Жағдайға дереу ден қою: ескерту жасау, қатысушыларды тоқтату.
3. Егер қақтығысты тоқтату мүмкін болмаса, қатысушылардың денсаулығы мен өміріне қауіп төнсе, көмекке шақыру.
4. Оқиға туралы Буллингке қарсы команда мүшелеріне, лицей әкімшілігіне немесе кезекші әкімшіге келесі нөмірлер арқылы хабарлау: +7 (747) 014-42-43 (Буллингке қарсы команда жетекшісінің телефон нөмірі);
+7 (7XX) XXX XX XX (мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының телефон нөмірі); +7 (747) 014-42-43 (кезекші әкімшінің телефон нөмірі).
5. Қақтығысқа қатысушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін шаралар қабылдау.
6. Қажет болған жағдайда алғашқы медициналық көмек көрсету үшін мектептің медицина қызметкерлерін шақыру.
7. Анықталған дерек туралы мектеп әкімшілігіне хабарлау.

**БУЛЛИНГКЕ ҰШЫРАҒАН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӘРЕКЕТ
ЕТУ ЕРЕЖЕЛЕРІ**

Бұл ережелер үш блоктан тұрады:

- Егер сен жәбірлеудің/буллингтің куәгері болсаң;
- Егер сен жәбірлеудің/буллингтің құрбаны болсаң;
- Егер сен жәбірлеу/буллинг жағдайында агрессор болсаң.

ЕГЕР СЕН ЖӘБІРЛЕУДІҢ/БУЛЛИНГТІҢ КУӘГЕРІ БОЛСАН

1. Мәселенің бар екенін мойында. Егер біреудің үнемі ренжіп жүретінін байқасаң, онда бәрі өздігінен шешіледі деп күтуге болмайды. Мәселені мүмкіндігінше тезірек шешуді бастау керек.
2. Өзің сенетін ересек адамға оқиға туралы баянда: ата-анаң, сынып жетекшіңе, мұғалімдеріңнің біріне немесе мектеп психологіне жүгін. Егер оларға жүгінуге қысылсаң, онда оқиға туралы хат жазып, хатты сенім жәшігіне сал.

3.Егер сен біреудің ренжіткенін көрсен, араша түсуге тырыс. Жәбірлеу/буллинг жағдайында өзіне қауіп төндірмеуің керек, бірақ жәбірлеу/буллинг жағдайына куә болсаң, онда дереу кедергі жасап, оқиғаны тоқтату маңызды. Егер мұны өзің жасай алмайтыныңды білсең немесе сезсең – айналадағы ересектердің көмегіне жүгін.

4.Агрессорға жәбірлеудің/буллинктің жаман әрекет екенін және оны қолдамайтыныңды түсіндір. Жәбірлеу/буллинг – бұл басқа адамның қадір-қасиетін төмендететін адам құқықтарының бұзылуы екендігін ескерту жеткілікті.

5.Буллинг құрбанына қолдау көрсет. Сыныпта болып жатқан жәбірлеу/буллинг оқиғаларына қарсы екенінді көрсет әрі қолдамайтыныңды түсіндір.

6.Басқаларға үлгі бол. Сыныбыңда әртүрлі жағдайлар болуы мүмкін. Мысалы, балалар бір-бірімен дос болғысы әрі араласқысы келеді, бірақ оны қалай жасау керегін білмейді. Біреу екінші бір адамды ренжітіп көңіл көтеруге, өздері ұнатпайтын балаға қарсы бірігуді шығарған. Өзіңнің әрекетіңмен дос болу, қарым-қатынасқа түсу, жай ғана білім алу күн сайын агрессия мен жағымсыз эмоцияларға ұшы- рауға қарағанда әлдеқайда жақсы екенін көрсет. Ал оны тек бір-біріңе құрметпен қараған жағдайда ғана көрсете аласың.

ЕГЕР СЕН ЖӘБІРЛЕУДІҢ/БУЛЛИНГТІҢ ҚҰРБАНЫ БОЛСАҢ

1.Абдырап қалма! Басында агрессорға мүлдем көңіл аудармауға тырыс. Бұл әрекет агрессор сенің жәбірлеудің құрбаны болуға бейім екенінді тексеру кезін- де іске асады. Егер агрессор күш қолданып жатса, бұл әдіс іске аспайды.

2.Кетіп қал! Мүмкін болса, агрессордан аулақ жүруге тырыс. Агрессор әдетте саған шабуыл жасайтын, адамдар аз жүретін орындармен жүрмеуге тырыс. Үлкендерге, әсіресе ересектер мен мұғалімдерге жақын бол. Ересек адамдардың болуы агрессорды тоқтата алады. Егер жәбірлеу/буллинг мектепке барар жолда болса, онда мектепке баратын және үйіңе қайтатын кезде басқа жолды таңда.

1. Өзіңе ұнамайтынын айт! Агрессорға оның істегенін ұнатпайтыныңды және оны тоқтату керек екенін сабырмен және анық түсіндір. Бұл ретте «Тоқтат!», «Таста!» «Доғар!» деген нақты сөздерді қолдан.

2. Екінші бір адамға сені жәбірлеп жатқаны туралы айт. Өзің сенетін ересек адамға: мұғалімге, ата-анаңа, мектеп директорына немесе Буллингке қарсы ко- манда мүшесіне ескерт.

3. Сенім білдір! Есінде болсын, буллингке ұшырағаныңа кінәлі емессің. Көмек пен қолдау сұрауға қорықпа.

ЕГЕР СЕН ЖӘБІРЛЕУ/БУЛЛИНГ ЖАҒДАЙЫНДА АГРЕССОР БОЛСАҢ

Тоқта және ойлан: өз әрекеттеріңмен басқаларға тигізетін зардапты түсінуге тырыс.

1.Көмек сұра: жағдайды түсіну үшін мұғаліммен, ата-анаңмен немесе өзің сенетін ересек адаммен сөйлес.

2.Кешірім сұра және түзел: егер біреуді ренжіткен болсаң, кешірім сұра, мінез-құлқынды жақсы жаққа өзгертуге тырыс.

3.Өз эмоцияларыңды танып үйрен: осындай жағдайлардың қайталануын болдырмау үшін эмоцияларыңды және мінез-құлқынды қалай басқаруға болатындығы туралы білуге тырыс.

4.Шешім қабылда: осы секілді оқиғаны болдырмау үшін, өзің жүрген ортада позитивті болуға тырыс.

Білім беру ұйымы басшысының кәмелетке толмағандар арасындағы зорлық-зомбылық, жәбірлеу (буллинг), кибербуллинг фактілеріне жедел ден қою жұмысының алгоритмі

1-қадам. Зорлық-зомбылық, жәбірлеу (буллинг) немесе кибербуллинг туралы ақпарат алу

Білім алушылар арасында зорлық-зомбылық, жәбірлеу (буллинг) немесе ки-бербуллингтің ықтимал жағдайы туралы ақпарат түскен кезде білім беру ұйымы-ның басшысы алынған ақпаратты инциденттерді есепке алу журналына дереу тіркеуге міндетті. Барлық қатысушылардың құпиялылығын қамтамасыз ету және олардың құқықтарын бұзуы мүмкін мәліметтердің таралуына жол бермеу маңызды.

2-қадам. Қорғаншылық органдарымен және уәкілетті органдармен өзара іс-қимыл

Білім беру ұйымының басшысы 1 сағат ішінде баланың өмір сүру жағдайлары мен тәрбиесіне тексеру жүргізу үшін қорғаншылық органдарына білім алушылар арасында зорлық-зомбылық, жәбірлеу (буллинг) немесе кибербуллинг болуы мүмкін жағдай туралы хабарлайды.

Қамқоршылық органдары әлеуметтік педагогпен, педагог-психологпен, сынып жетекшісімен, сондай-ақ ішкі істер органдарының қызметкерлерімен бірлесіп, баланың өмір сүру жағдайлары мен тәрбиесін тексеруге бірден кіріседі. Тексеру барысында қауіп факторлары анықталады, барлық қатысушылардан түсініктемелер жиналып, баланың тұрмыстық жағдайы мен психологиялық жай-күйі жазылады. Білім беру ұйымының басшысы комиссияны сүйемелдеуді және қолдауды қамтамасыз етеді, барлық қажетті құжаттарды ұсынады және қажетті ақпаратқа қол жеткізуге кепілдік береді.

Егер тексеру нәтижесінде зорлық-зомбылық немесе буллинг фактілері расталса, зорлық-зомбылық, жәбірлеу (буллинг), кибербуллинг белгілерін анықтау туралы ақпарат тұрғын үй-тұрмыстық жағдайларды тексеру актісін қоса бере отырып, ішкі істер органдарына; кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияға, кәмелетке толмағандардың құқықтарының сақталуын және қорғалуын қамтамасыз ету жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын барлық уәкілетті мемлекеттік органдарға жіберіледі.

3-қадам. Баланы психологиялық қолдау және мектепішілік шаралар

Білім беру ұйымы ішінде сыртқы органдарға ақпарат берумен бір мезгілде зардап шеккен баланы қорғау бойынша бастапқы шаралар қабылдануға тиіс. Мекеме басшысы психологиялық қолдауды ұйымдастырады, қатысушылар арасындағы одан әрі байланысты болдырмау жөнінде шаралар қабылдайды, қажет болған жағдайда басқа сыныпқа ауысуға немесе уақытша алшақтатуға бастамашылық жасайды. Мектеп тарапынан жәбірленуші үшін де, жәбірлеуге қатысушылар үшін де психологпен тұрақты кездесулерді, мінезқұлық мониторингін, ата-аналармен жұмысты қамтитын жеке сүйемелдеу жоспары әзірленеді.

Білім алушыларды психологиялық қолдау кезең-кезеңмен жүзеге асырылады және үш негізгі кезеңнен тұрады: анықтау, сүйемелдеу және мониторинг.

Бірінші кезең – анықтау – білім алушылардың эмоционалдық жай-күйі мен агрессивтілік деңгейін диагностикалау және талдау, оның ішінде оқу жылының басында бейімделу тестілерін пайдалана отырып жүргізіледі. Өтініш келіп түскен немесе проблема анықталған кезде іс ашылады. 24 сағат ішінде жағдайды бастапқы бағалау жүзеге асырылады, директорға, ата-аналарға және сынып жетекшісіне хабарланады, ал жағдай арнайы журналға жазылады. Содан кейін кешенді бағалау жүргізіледі: жиналған ақпарат талданады, құпиялылық туралы келісімге қол қойылады, жағдайға қатысушылармен кездесулер ұйымдастырылады. Бұл процесс үш жұмыс күнінен аспайды.

Екінші кезең – сүйемелдеу – жеке көмекті жоспарлау мен жүзеге асыруды қамтиды. Жұмыстың егжей-тегжейлі жоспары жасалады, баланы сүйемелдеу жөніндегі іс-қимылдар келісілетін Буллингке қарсы комитеттің жауапты мүшелері тағайындалады. Жоспар ата-аналармен және білім алушының өзімен келісіледі. Қажет болған жағдайда процеске кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі бөлімше (КТІБ) қызметкерлері, тьюторлар, мектеп психологтары, еріктілер және т.б. қосымша мамандар тартылады. Жоспарды үш айдан бір жылға дейінгі мерзімде жүзеге асырылады (жағдайдың күрделілігі мен динамикасына байланысты).

Соңғы кезең – мониторинг және одан әрі шешімдер қабылдау. Бұл кезеңде жоспардың орындалуын үнемі бақылау жүзеге асырылады және жүргізілген жұмыстың тиімділігі талданады. Ай сайын бақылау шолулары өткізіледі, мамандардан, ата-аналардан және білім алушының өзінен кері байланыс жиналады, аралық қорытындылар шығарылады. Жұмыс қорытындысы бойынша Буллингке қарсы команда отырыс өткізеді, онда істі жабу туралы шешім қабылданады. Ол жабылғаннан кейін де бала үш ай бойы бақылауда болады. Егер жағдай сүйемелдеуді жалғастыруды талап етсе, ағымдағы жоспардың мерзімі аяқталғанға дейін 15 күн бұрын одан әрі шаралар мен мерзімдер талқыланады.

1- қадам. Құжаттама және есеп беру

Басшы ішкі құжаттаманың тиісті жүргізілуін қамтамасыз етеді: тексеру актілері, әңгімелесу хаттамалары, педагогтердің есептері, көмек көрсету бойынша жеке жоспарлар. Барлық ақпарат дербес деректерді қорғау туралы заңнаманы сақтай отырып, жабық түрде беріледі. Жұмыс нәтижелері бойынша ішкі есеп қалыптастырылады, ол қажет болған жағдайда білім беру органдарына немесе прокуратураға ұсынылады.

Ден қою алгоритмінің орындалуын бақылауды басшының өзі жүзеге асырады. Қайталану қаупі немесе күрделі жағдайлар болған кезде қайта тексеру жүргізіледі, сондай-ақ құқық қорғау органдарына одан әрі шаралар қабылдау туралы сұрау салынады.

2- қадам. Осындай оқушылармен жұмыс нысанын анықтау

Сондай-ақ жоспардан тыс педагогикалық комиссия өткізілуі мүмкін, оның нәтижелері бойынша жәбірлеуге ұшыраған немесе оған қатысқан кәмелетке толмағанды одан әрі оқыту және сүйемелдеу туралы шешім шығарылады. Егер жағдай жүйелі сипатқа ие болса немесе психологиялық бұзылуларға әкеп соқтырса, материалдар Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссияға (КДН) отырыста қарау және профилактикалық есепке қою үшін жіберіледі. Ерекше нұсқаулар

Балаға қатысты зорлық-зомбылық, жәбірлеу (буллинг), кибербуллинг туралы ақпарат оны алған сәттен бастап бір сағат ішінде берілуге тиіс. Тарату арналары: ұялы байланыс, электрондық пошта, Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссия (КДН), қорғаншылық және ішкі істер органдарымен ресми байланыс жүйелері.

Басшы «Бала құқықтары туралы» ҚР Заңына, «Білім туралы» ҚР Заңын және 2024 жылдан бастап буллинг пен кибербуллинг жекелеген құқы бұзушылықтар ретінде енгізілген ҚР Әкімшілік құқық бұзушылықта туралы кодексіндегі жаңа өзгерістерге сәйкес балалардың құқықтары уақтылы ақпараттандыруға және қорғауға жеке жауапкершілікт болады.